

**ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Захаркін О.О.

Постановка проблеми. Беззаперечною запорукою успішного функціонування будь-якого підприємства є його здатність до ведення інноваційної діяльності. Разом з тим враховуючи значний рівень ризику та необхідність значних фінансових витрат, які супроводжують інноваційну діяльність, коло підприємств здатних до повноцінної реалізації програм інноваційного розвитку є досить обмеженим. Так, зокрема у 2012 р. інноваційною діяльністю у промисловості здійснювало 1758 підприємство, що склало 17,4% загальної кількості промислових підприємств по Україні. З них частка підприємств, які впроваджували інновації, становила 11,5%, зменшившись за 10 років на 3,3% . Не дивлячись на те, що у 2012 р. цей показник зріс до 13,6%, питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової помітно скоротилася: з 6,8% у 2001 р. до 3,8% у 2010 р. і до 3,3% у 2012 р. Для порівняння відмітимо, що серед країн Європейського Союзу показники інноваційної активності серед країн лідерів коливаються у межах 60-75 % (Ірландія, Данія, Німеччина, Австрія, Нідерланди), а мінімальне значення цього показника мають Португалія - 26% та Греція - 29%, тобто більше ніж в 1,5 рази вищі, ніж в Україні.

Усе це зумовлює необхідність глибокого теоретичного аналізу та тенденцій інноваційного розвитку, виявлення протиріч, що виливаються на соціально-економічний результат, характер і швидкість інноваційних перетворень, вивчення та узагальнення сучасного теоретичного забезпечення інноваційного розвитку.

Стан дослідження проблеми. Питання інноваційного розвитку економіка присвячена чимала кількість фундаментальних досліджень. Перш за все варто виокремити праці таких вчених як В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажала,

В. Базилевича, В. Гейця, В. Гриньової, С. Ільєнкової, С. Ілляшенка, Н. Краснокутської, Т. Лепейко, Ю. Морозова, А. Пилипенка, В. Савчука, Л. Федулової та ін. Разом з тим не зменшуючи значення здійснених досліджень у заданому напрямку варто відзначити, що чимало питань удосконалення організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності й досі залишаються невисвітленими і потребують теоретичного, методичного та практичного вирішення.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних засад здійснення інноваційної діяльності.

Основні результати дослідження.

Здійснені нами дослідження показали, що як у світовій, так і у вітчизняній практиці не існує єдності щодо визначення змісту поняття «інноваційна діяльність». В цілому здійснений нами аналіз показав, що найбільш жвава наукова дискусія точиться між двома напрямками щодо розуміння сутності інноваційної діяльності. Одні автори наголошують на тому, що це вид діяльності, інші, - процес (табл.1.)

Табл. 1 Науково-методичні підходи до визначення поняття «інноваційна діяльність»

Автор	Сутність визначення
як вид діяльності	
Мочерний С. В.	Вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг
Войтов І. В.	це діяльність, спрямована на створення і практичне використання (доведення до споживача) нових або вдосконалених видів продукції, технологій, послуг або організаційних рішень адміністративного, виробничого, комерційного або іншого характеру, що забезпечують економічний (соціальний, екологічний чи інший) ефект
Завлін П. М.	Діяльність, що пов'язана із трансформацією результатів наукових досліджень та конструкторських розроблень у новий продукт, удосконалений технологічний процес чи новий підхід до соціальних послуг, спрямована на використання і комерціалізацію цих результатів,

	випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг.
Майорова Т. В.	Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг
Васильєв О. В.	Діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг
як процес	
Скрипко Т. О.	Процес, спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також супутні наукові дослідження і розробки
Хмельницька О. В.	Процес зі стратегічного маркетингу, НДДКР, організаційно-технологічної підготовки виробництва, виробництва і оформлення нововведень, їх впровадження та комерційної реалізації на ринку з метою отримання прибутку, поширення в інші сфери
Фатхутдинов Р. А.	Процес стратегічного маркетингу, НДДКР, організаційно-технічної підготовки виробництва, виробництва й оформлення нововведень, їх впровадження (або перетворення в інновацію) і поширення в інші сфери

Розглядаючи вітчизняне законодавство, можна відзначити, що сутність цього поняття визначено у двох нормативних документах: у Законі України «Про інноваційну діяльність» та Законі України «Про інвестиційну діяльність». При цьому останній лише визначає мету інноваційної діяльності, яка полягає у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу у виробничу та соціальну сфери. Згідно ж Закону України «Про інноваційну діяльність» під нею варто розуміти діяльність спрямовану на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, яка зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг [7].

З цього можна зробити висновок що, вітчизняне законодавство також немає узгодженості та єдності щодо визначення аналізованого поняття. Зауважимо, що у світовій практиці, на відміну від поняття «інноваційна діяльність», викладеного в Законі України, прийнято трактувати визначене поняття більш широко. Під ним розуміють діяльність, спрямовану на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок

для розширення і відновлення номенклатури і поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технологій їх виробництва з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому чи зовнішньому ринках. Тобто згідно зі світовою практикою інноваційна діяльність направлена не лише на створення та комерціалізацію інноваційних продуктів (послуг), але і на удосконалення технологій їх виробництва. На думку автора такий підхід в більш повній мірі відображає зміст інноваційної діяльності.

Узагальнюючи викладене вище приходимо до висновку, що інноваційна діяльність представляє собою цілий комплекс взаємопов'язаних між собою фінансових, виробничих, технологічних, наукових, організаційних та комерційних заходів, сукупність яких приводить до інновацій у вигляді нового чи удосконаленого продукту або технології його виробництва [2].

Суб'єктами інноваційної діяльності є фізичні та юридичні особи України та іноземних держав, особи без громадянства, а також об'єднання цих осіб, які безпосередньо здійснюють інноваційну діяльність в Україні або ж вкладають кошти в реалізацію інноваційних проектів на її території.

Об'єктами аналізу в інноваційній діяльності є інноваційні продукти або проекти їх розробки та впровадження. У випадку коли мова йде про інноваційні підприємства об'єктами аналізу є їх господарська діяльність.

Завдання, що постають перед суб'єктом господарювання під час провадження інноваційної діяльності та відповідно результати, які повинні бути ним отримані, подані в табл.2.

Табл. 2 Завдання та результати інноваційної діяльності суб'єкта господарювання (складено на основі [1, 5, 11])

<i>Завдання інноваційної діяльності</i>	<i>Результати інноваційної діяльності</i>
Розроблення системи заходів для прискорення розвитку НТП і підвищення його соціально-економічної ефективності.	Зміцнення позицій окремих суб'єктів, які займаються нововведенням, в результаті відновлення збутового потенціалу, максимізації прибутку.
Наукові дослідження та створення нових	Збільшення можливості задоволення потреб

видів продукції, вдосконалення устаткування, технологічних процесів.	суспільства за рахунок відновлення товарного асортименту.
Удосконалення економічних важелів і стимулів розвитку інноваційної діяльності.	Сприяння перерозподілу капіталу в результаті збільшення форм вкладення в найбільш перспективні види виробництва.
Планування та фінансування досліджень.	Посилення конкуренції у всіх галузях економіки.

Активність інноваційної діяльності підприємства детермінує його інноваційний потенціал, який власне визначає потенційну можливість суб'єкта господарювання щодо здійснення інноваційної діяльності. Це твердження наглядно ілюструє модель, запропонована Федоніним О.С. та Репіною І.М. (рис.1).

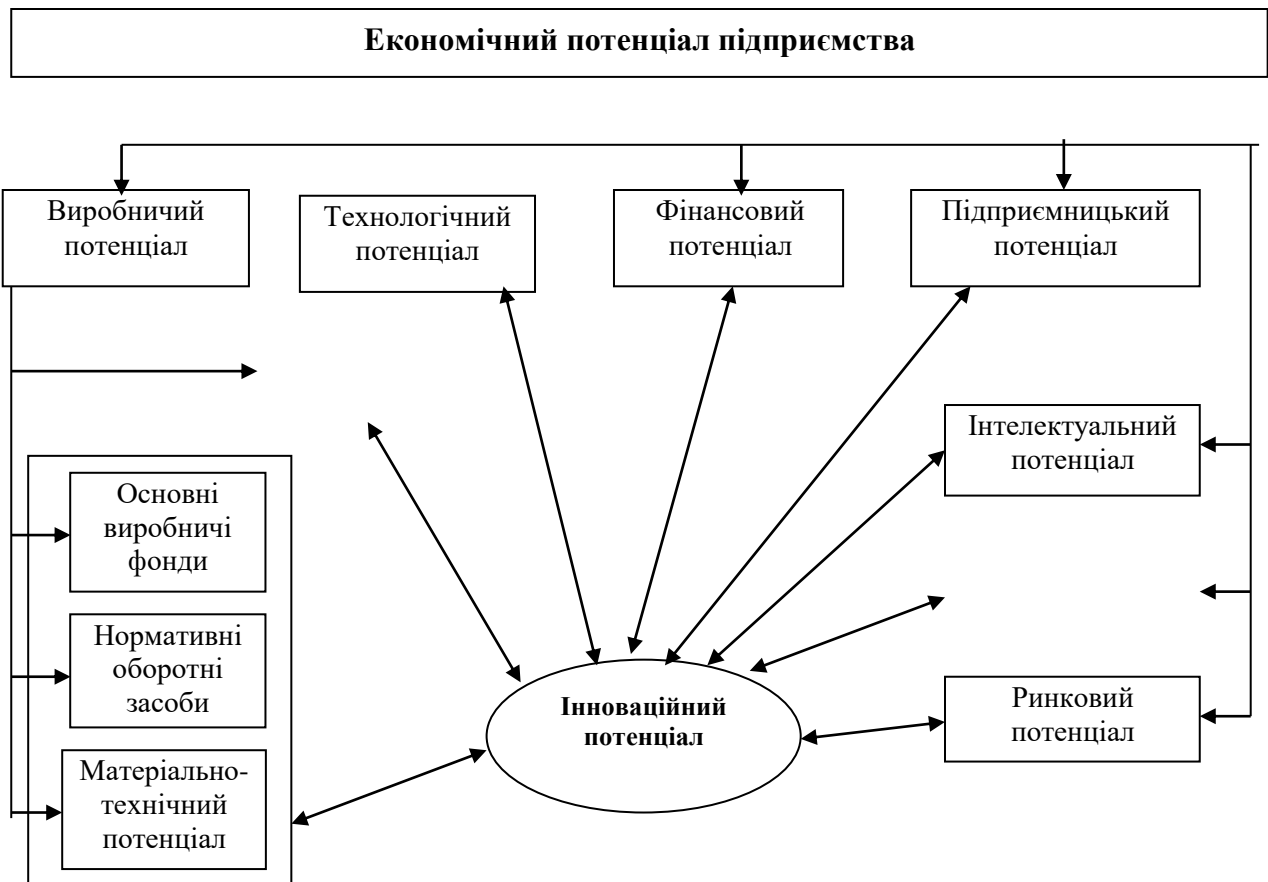

Рис. 1 Місце інноваційного потенціалу в економічному потенціалі суб'єкта господарювання (за Федоніним О.С. та Репіною І.М.) [13].

Концептуальним віддзеркаленням розвитку інноваційних процесів є розвиток досліджень щодо сутності та змісту інноваційного потенціалу. Визначене поняття отримало розвиток з кінця 1970-х – початку 1980-х років, втім особливого розповсюдження набуло в умовах сьогодення. Узагальнення результатів наукових досліджень щодо визначення сутності поняття «інноваційний потенціал» засвідчило, що найчастіше його розглядають:

1) як сукупність ресурсів, спрямованих на реалізацію інноваційних заходів (Балабанов І.Т, Громека В.І., Лузін А.Є., Верба В.А., Новіков І.В., Ільїн М.С. Сліпець Ю.С., Костенко А.П.);

2) як сукупність невикористаних, прихованих можливостей (Кокорін Д.І., Фесенко І.А.);

3) як здатність до розвитку на основі інновацій (Ніронович Н.І., Джаїн І.О., Ілляшенко С.М. Галушка Є.С.);

4) як тотожність інших видів потенціалів, зокрема, науково-технічного та наукового (Канигін Ю.М., Лапін Є.В.).

Відсутність єдиного підходу у визначенні поняття «інноваційний потенціал» не лише породжує неузгодженість щодо застосування методів наукових досліджень, але і знижує ефективність реалізації заходів управлінського впливу у визначеній сфері. З метою забезпечення термінологічної узгодженості в межах даного дослідження під інноваційним потенціалом буде розумітися сукупність взаємопов'язаних реальних інноваційних ресурсів (матеріальних, кадрових, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших) та прихованих можливостей, які за необхідності можуть бути залучені до інноваційного процесу.

Пропонований автором підхід ґрунтується на двох ключових тезах, По-перше, ми наголошуємо на тому, що при оцінці інноваційного потенціалу мають враховуватися лише інноваційні ресурси, тобто ті які можуть бути направлені на реалізацію інноваційних заходів, а не вся їх сукупність. По-друге, основу інноваційного потенціалу складають не лише реальні інноваційні

ресурси, але і приховані можливості, які у будь-який момент теж можуть бути залучені до інноваційного процесу.

Варто також акцентувати увагу на тому, що у науково-методичній літературі також не існує єдиного уставленого підходу до визначення структури інноваційного потенціалу. Порівняльна характеристика підходів до визначення структури інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання наведена у табл. 3.

Табл.3 Порівняльна характеристика підходів до визначення структури інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкту [14]

Автор	Складові інноваційного потенціалу
Канигін Ю.	Інтелектуальна, освітня, кадрова, технологічна, технічна
Олдак П.	Наукова, освітня , управлінська
Льїн М.	Науково-технічна формація, управління, кадри
Лузін А.	Організаційна структура, технологія, організація роботи, стиль управління
Громека В.	Наукова, освітня , управлінська, технічна
Галушко Е.	Кадрова, інформаційно-методологічна, матеріально-технічна, організаційно-управлінська
Сліпець Ю., Косенко А.	Наукова, виробнича, кадрова, матеріально-технічна, інформаційна
Гольдштейн Г.	НДДКР, маркетинг, виробництво, управління
Мединский В., Ільдеменов С.	Науково-дослідна, техніко-технологічна, виробнича, комерційна
Льєнкова С.	Науково-дослідна, проектно-конструкторська, технологічна,
Фатхудинов Р.	Маркетинг, НДДКР, організаційно-технологічна, виробнича, комерційна
Фесенко І.	Науково-дослідна, техніко-технологічна, маркетингова, фінансова
Ніронович Н.	Виробнича, патентно-ліцензійна, технологічна, фінансова, організаційно-управлінська
Новікова І.	Інноваційні ресурси: кадрові, науково-технічні, виробничо-технологічні, фінансово-економічні; Забезпечуючи умови (каталізатори): мотивація, інноваційна культура, організаційно-управлінські елементи

Проведений аналіз та узагальнення науково-методичних підходів до визначення структури інноваційного потенціалу, а також власні дослідження

автора дають змогу запропонувати удосконалений варіант структури, схема якої представлена на рис.2.

Рис. 2. Структура інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання

В свою чергу, формування інноваційного потенціалу, тобто виникнення специфічних якісних змін в загальному економічному потенціалі підприємства, його накопичення та активізація безпосередньо залежить від інноваційного клімату на підприємстві. Інноваційний клімат підприємства виступає основним ендогенним фактором процесу інноваційної діяльності суб'єкта господарювання (рис.3) [4, 14].

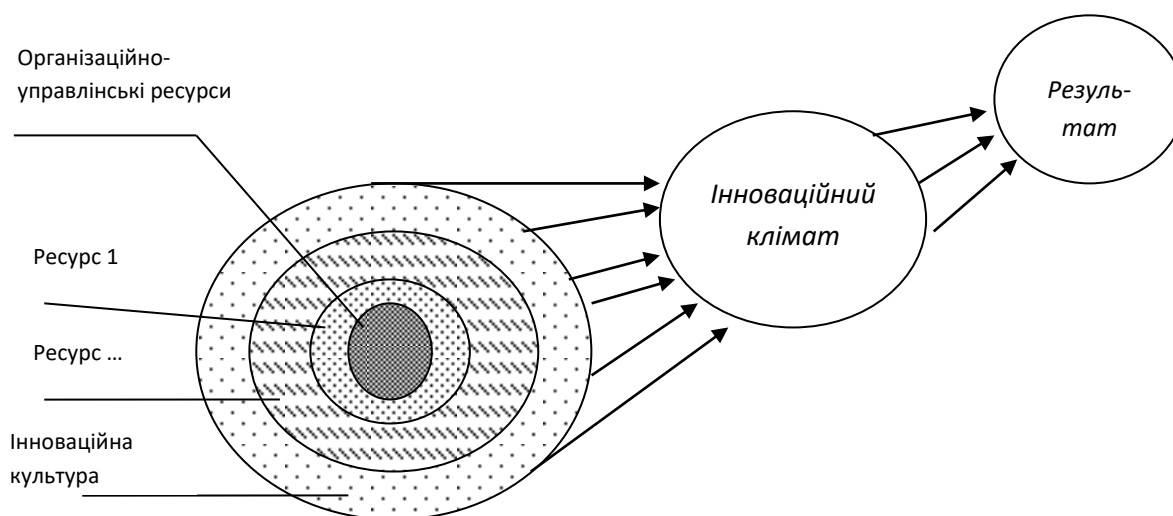

Рис. 3. Модель інноваційного потенціалу за Ніколаєнком А. [10]

Такий підхід дозволяє стверджувати, що виявлення основних факторів, які формують інноваційний клімат підприємства, є однією з основних передумов активізації його інноваційної діяльності. Адже, впливаючи на них, можна не тільки регулювати динаміку продукування інновації, але й спрямувати їх напрямом, прогнозувати результати – і кількісно, і якісно – і тим самим забезпечити достатній рівень достовірності та реальності очікувань всіх учасників процесу інноваційної діяльності [2].

Інноваційна діяльність залежить від різноманітних чинників, які які у узагальненому вигляді представлені на рис. 4.

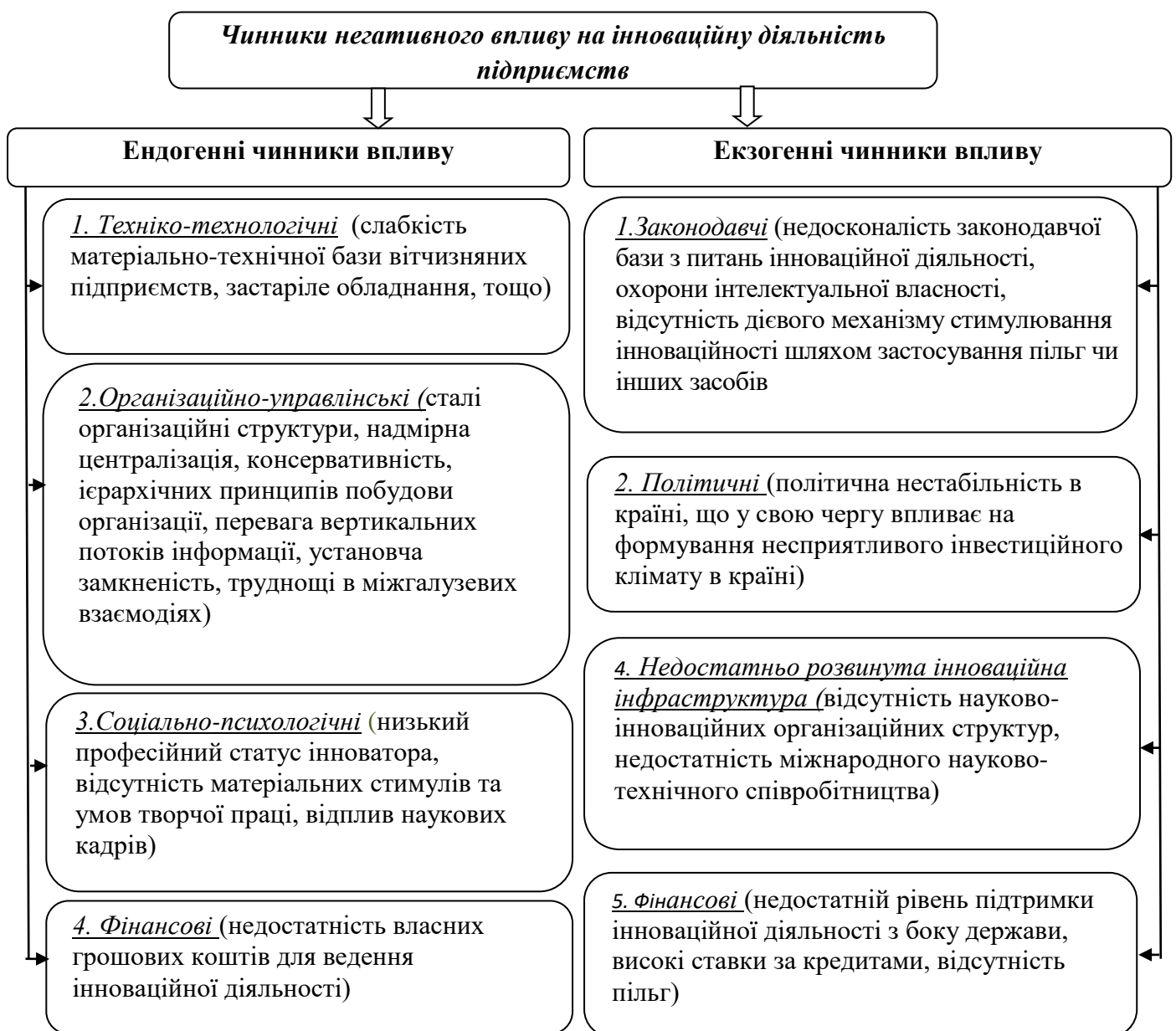

Рис. 3 Чинники негативного впливу на розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств

Аналізуючи наведені на рис.4 чинники негативного впливу на розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств варто відзначити, що за останні 5-10 років в Україні вже зроблено перші кроки на шляху активізації інноваційної діяльності в країні. Зокрема, на даний час діє близько 100 законодавчих та нормативно-правових актів у сфері інновацій. Ключовими з яких є Закон України «Про інноваційну діяльність» та «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні». Сформовано досить широке коло державних інституцій, ключовим завданням діяльності яких є сприяння інноваційного розвитку, зокрема, Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку, Державний комітет України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку, Інститут інноваційних технологій та змісту освіти. Втім процес формування сприятливого інноваційного середовища ще далекий до завершення.

З метою нейтралізації відзначених на рисунку 4 чинників негативного впливу на розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств в країні необхідно сформувати цілий комплекс заходів, серед яких ключовими, на нашу думку, є оновлення матеріально-технічної бази підприємств, які працюють у стратегічно важливих галузях; розробка дієвого механізму стимулювання інновацій шляхом застосування податкових чи інших пільг; створення належної інноваційної інфраструктури; налагодження зв'язків між наукою та безпосередньо виробництвом, тощо.

Варто також наголосити і на тому, що формування сприятливого інноваційного середовища, а отже і ефективна реалізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств напряду залежить від інноваційної політики держави, яка в свою чергу насамперед базується на всілякому сприянні її розвитку

Висновки. Результати здійсненого дослідження показали, що на сьогодні в Україні для активізації інноваційної діяльності необхідно перш за все вирішити низку термінологічних проблем. Зокрема, потребує узгодження

розуміння сутності у вітчизняному законодавстві поняття «інноваційна діяльність». Крім того значного доопрацювання потребує нормативно-правова база у галузі інновацій. Незважаючи на те що, в Україні на сьогодні діє близько 200 законодавчих та нормативно-правових актів, більш механізмів, зокрема, фінансової підтримки та податкового стимулювання інноваційної підтримки передбачених одними актами фактично блокуються іншими. Варто також акцентувати увагу і на необхідності розробки механізмів залучення іноземних інвестицій в інноваційну діяльність та створення для цього сприятливих умов. Саме вирішенню зазначених проблем і будуть присвячені подальші дослідження автора.

Література.

1. Алимов А. М. Управление инновационным циклом / А. М. Алимов. – К. : Наукова думка, 1993. – 189 с.
2. Амоша О.І., Антонюк В. П., Землянкін А.І. та ін. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія / О. І. Амоша, В. П. Антонюк, А. І. Землянкін та ін. / НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2007. – 328 с.
3. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент : уч. пособ. для вузов / И. Т. Балабанов. – СПб : Питер. – 2000. – 303 с.
4. Буркинський Б.В., Лазарева Є.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіона: Наукове видання. – Одеса: ППРЕЕД НАН України, 2007, – 140 с.
5. Бутенко О. А. Основні напрями та пріоритети інноваційної діяльності в Україні // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2006. – № 3. – С. 28–30.
6. Завлин П. Н. Инновационная деятельность в условиях рынка / П. Н. Завлин, А. А. Игнатов, А. С. Кулагин. – СПб. : Питер, 1994. – 252 с.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність»/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266

8. Капітан І. Формування інноваційного потенціалу й управління його розвитком / І. Капітан // Актуальні проблеми економіки, 2006. – №12. – С. 130-137
9. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность / Д. И. Кокурин. – М. : Экзамен, 2001. – 576 с
10. Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура / А. Николаев // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 2. – С. 57-63.
11. Потенциал инновационного развития предприятия : монография / под. ред. д.э.н., проф. С. Н. Козьменко. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 256 с.
12. Скрипко Т. О. Інноваційний менеджмент: підручник / Т. О. Скрипко. – К. : Знання, 2011. – 423 с.
13. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексик. – К. : КНЕУ, 2003. – 316 с.
14. Шарко М.В. Управление развитием инноваций в промышленном производстве. – Херсон.: Олди-Плюс, – 2010. – 448с.
15. Чёрный Л. Е. Роль инновационной деятельности в увеличении прибыли предприятия// Економіка.Фінанси. Право. – 2003. – № 8. – С. 13 – 17.

Захаркін О. О. Інноваційна діяльність підприємства: теоретичний аспект /

О. О. Захаркін // Проблеми Економіки. – 2013. – № 4. – С. 274–280.